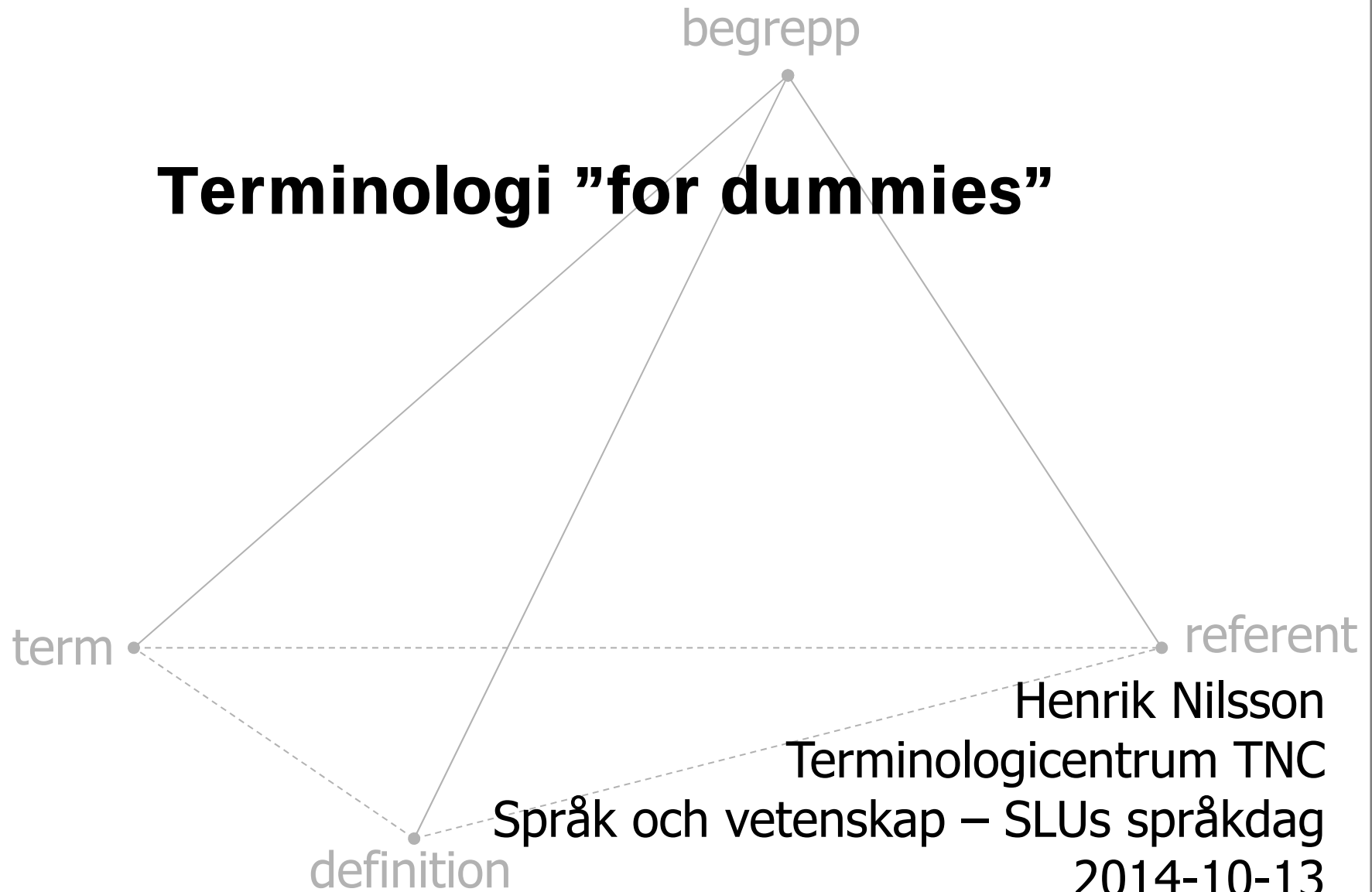

Terminologi "for dummies"

Henrik Nilsson
Terminologacentrum TNC

Språk och vetenskap – SLUs språkdag

2014-10-13

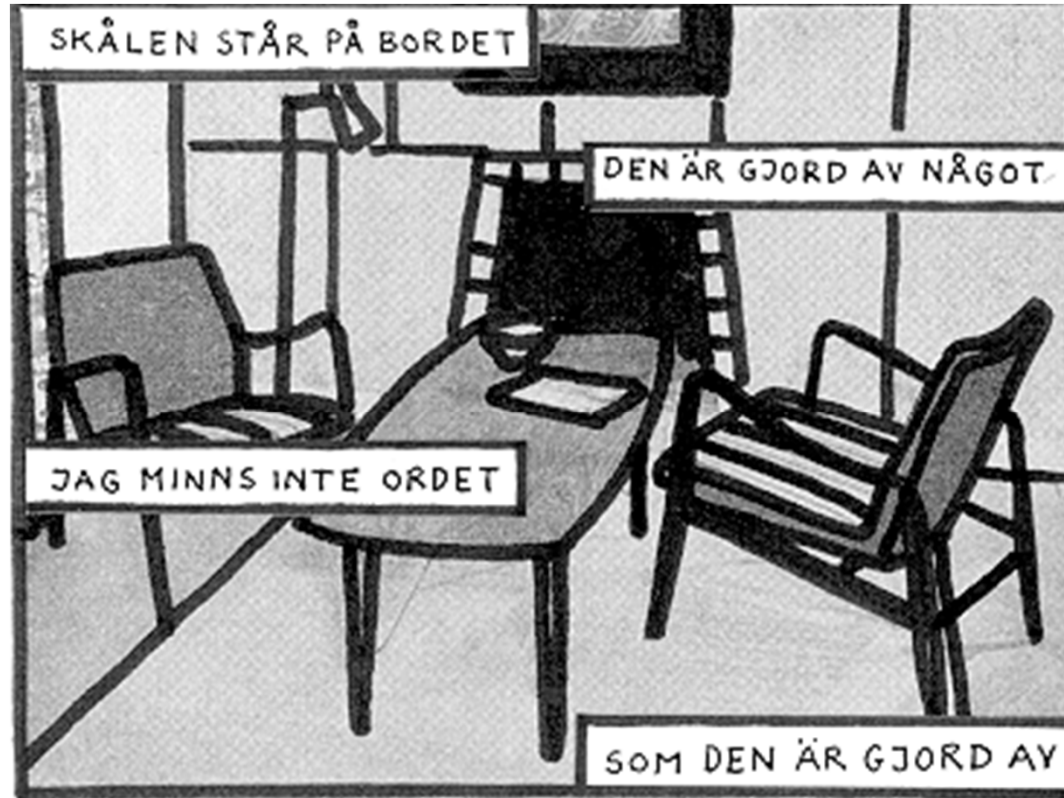
© Terminologikum TNC

Terminologi – ”for dummies”

“For Dummies is an extensive series of instructional/reference books which are intended to present **non-intimidating guides** for readers **new to the** various **topics** covered.”

[Wikipedia]

- Vad är terminologi? Och varför arbeta med det?
 - begrepp, referent, term, definition
- Vad innebär det att arbeta med terminologi?
 - begreppsanalys (2 frågor)
 - definitionsskrivning
 - termval

Ur "In och ut genom dörrar och fönster"
(Jan Stenmark, 1998)

Vad är terminologi?

- Samling ord och uttryck som ingår i ett specifikt fackområde.
- Läran om hur terminologier bildas, struktureras, utvecklas, används och beskrivs.

Synonymi i allmänspråk

genomskinlig

om kropp eller ämne: som genomsläpper ljus;
som man kan se tvärs igenom

genomsynlig

genomskinlig, genomlysande, transparent

[Svenska Akademiens ordbok]

© Terminologikum TNC

Precision i fackspråk

genomskinlig, translucent
som släpper igenom ljus

genomsynlig, transparent
som släpper igenom ljus och bild av
lysande eller belysta objekt

[TNC 70 Byggnadsglasordlista]

© Terminologikum TNC

"Problemet med terminologin är att den både kan vara en tillgång och en fiende. Veldig många experter fostras in i en kultur där terminologi är ett självklart verktyg i den *interna* kommunikationen. [...] Den kan ge en yrkesmässig trygghet, spara tid, öka graden av samförstånd och i bästa fall leda till att man får mer gjort. Tyvärr är min erfarenhet som student, mediekonsument och journalist att många experter gör misstaget att ta med sig den krångliga och svårbegripliga terminologin när de ska kommunicera utanför sin egen yrkesvärld. [...] Det är naturligtvis **inte heller lätt att veta var gränsen går mellan ord som omvärlden betraktar som svår terminologi och ord som människor i allmänhet förstår.**

[Gunnartz: Prata som folk, Einstein]

© Terminologikum TNC

avbackning, centrerelement, cnc-svarvar, dubbla spindlar, fiberrondell, fogutformning, frostsprängning, geringsstål, gradborstning, gripdonsfingrar, high torque-spindel, hobbningsverktyg, hårdmetallpinnfräs, kulpening, kvävekyllning, kökörningsassistent, laxstjärtsinspänning, ledningsföring, ledtruck, lågnivåalarm, lågplocktruck,

ALLA TERMER ÄR ORD, MEN ALLA ORD ÄR INTE TERMER

plasmastyrning, rampning, rullpallståg, rundtaktautomater, snabbstål, snäckdrevsskärning, splinesdetalj, spånkanal,

term

benämning för ett allmänbegrepp som tillhör ett fackområde

sänkgnistmaskin, teleskopbomstaplare, tigersåg, tryckspänning, vajerspel, vattenskärbord, verktygsplats, vibrationsnivåvakt, vridstyv kabelsläpkedja

© Terminologicentrum TNC

Ett ord eller uttryck blir en term först när ...

- ... det är spritt inom ett visst fackområde
- ... det är accepterat och använt bland fackexperter
- ... begreppet bakom termen är klart avgränsat

Hur ser termer ut?

pyrolysis

sönderdelning av ett organiskt ämne genom upphettning med helt eller delvis hindrat lufttillträde

[TNC 62 Avfallsordlista]

objekt

föremål

[Svensk ordbok]

objekt

bunden nominal bestämning till verb eller adjektiv, t.ex. *dig* i *likna dig*

[Svenska Akademiens grammatik] centrum TNC

Hur ser termer ut?

Enkla ord:

anhörig, hälsa, avlösning

Sammanstatta ord:

anhörigvårdare, ohälsotal, hemsjukvårdsbesök

Flerordstermer:

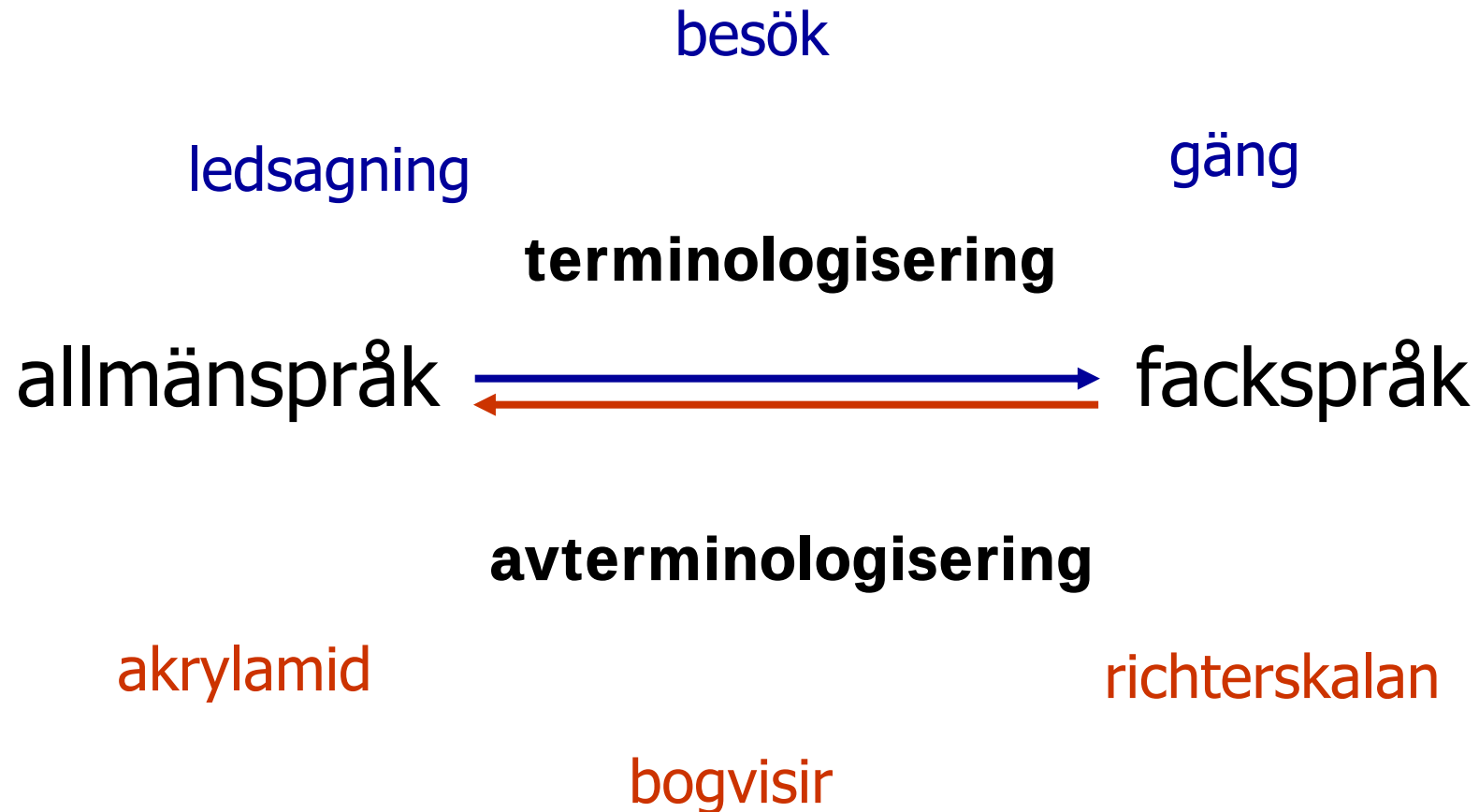
god man, akut öppenvårdsbesök, avlösarservice i hemmet

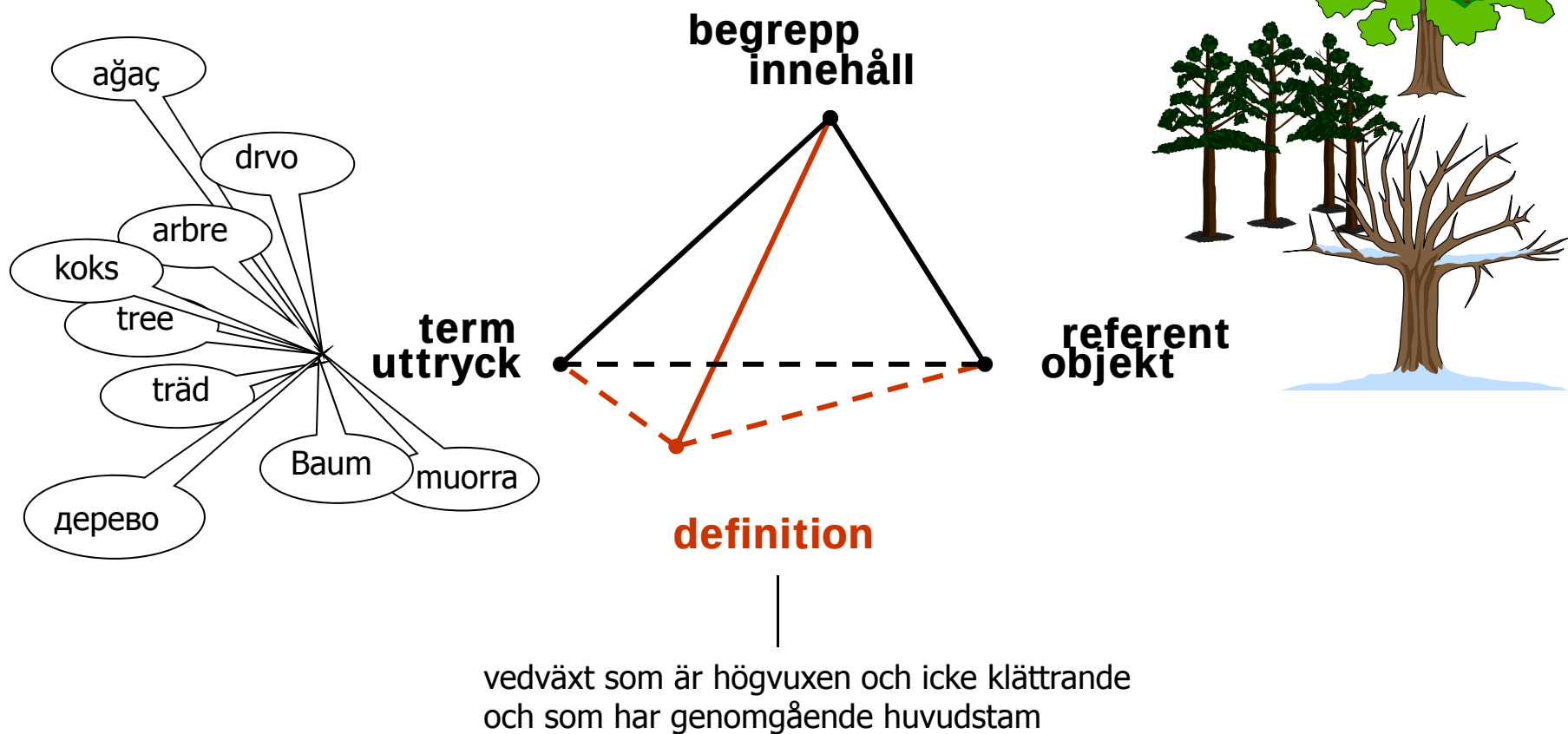
Förkortningar:

ADL (aktiviteter i det dagliga livet)

VAB (vård av barn)

Allmänspråk och fackspråk

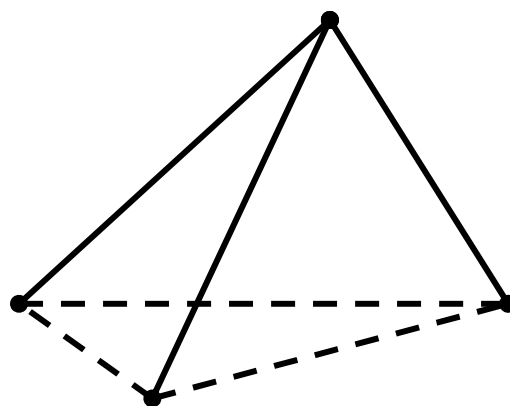
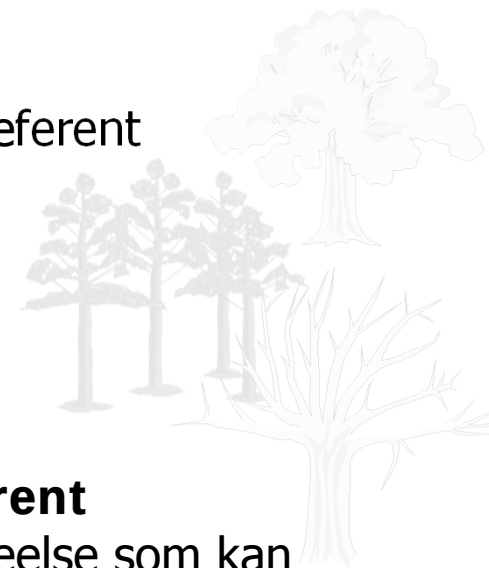

kännetecken

abstraktion av en egenskap hos
en referent eller en kategori
referenter

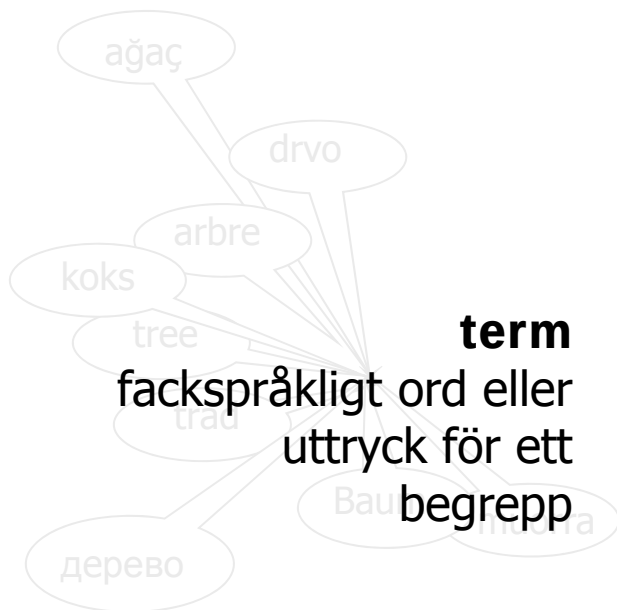
begrepp

mental föreställning om en referent
eller en kategori referenter

term

fackspråkligt ord eller
uttryck för ett
begrepp

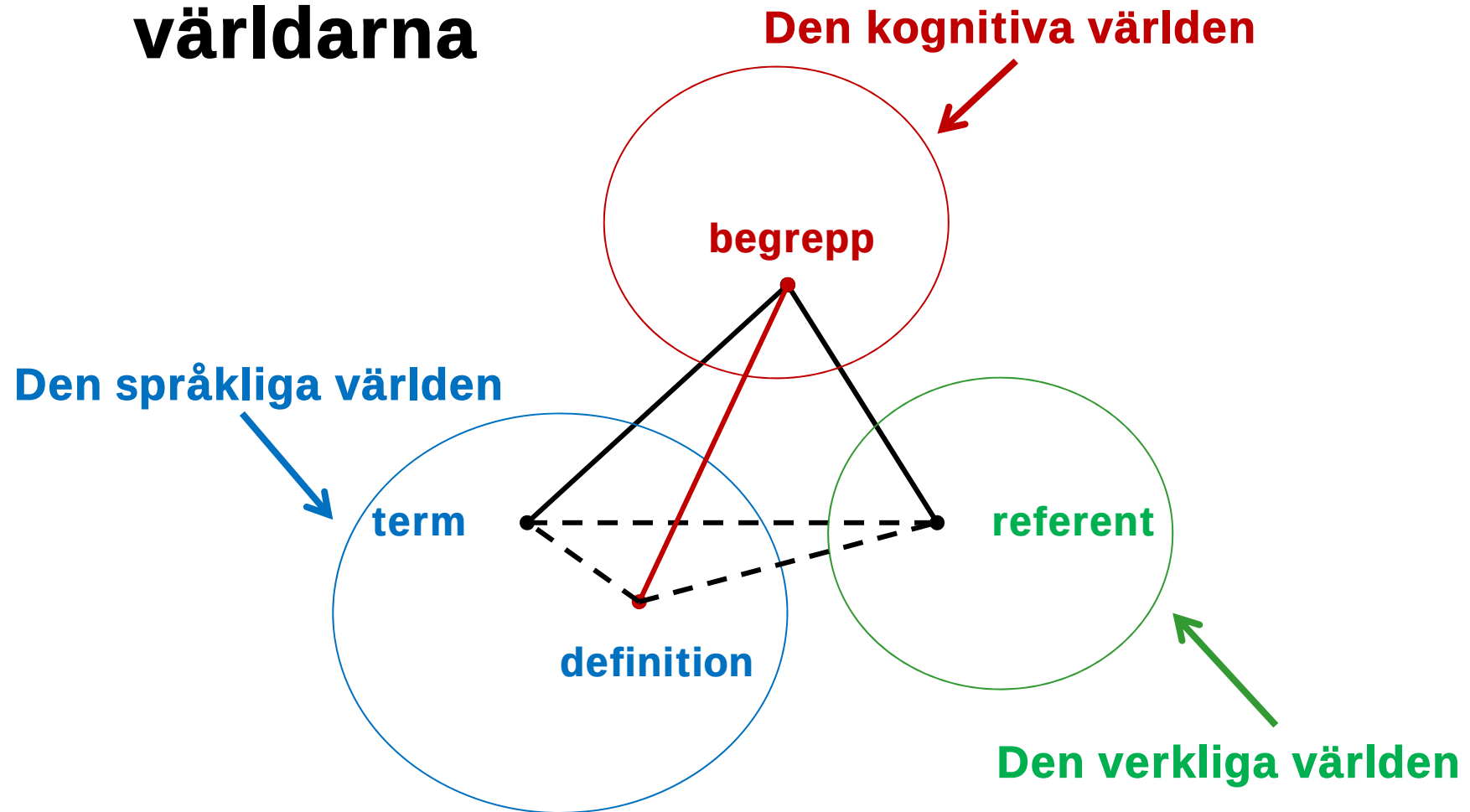
referent

företeelse som kan
påvisas eller
uppfattas

definition

språkligt utformad beskrivning av
ett begrepp som ska avgränsa detta
mot andra begrepp

Begreppstetraedern och de tre världarna

terminologiarbete

arbete som innebär att man på ett systematiskt sätt samlar, analyserar, beskriver och presenterar ett visst fackområdes begrepp och deras benämningar

Terminologiarbete baseras på terminologiläran och omfattar många olika delmoment: excerpering, begreppsanalys, definitionsskrivning, val av lämpliga benämningar, presentation av terminologi (1) i terminologiska ordlistor och termdatabaser m.m.

[Terminologins terminologi, Nordterm 2005]

© Terminologikum TNC

Begreppsanalys

"certifikat"

Första frågan: Vad är ett "certifikat"
(inom informationssäkerhet)?

ett dokument?

en dataenhet? en fil?

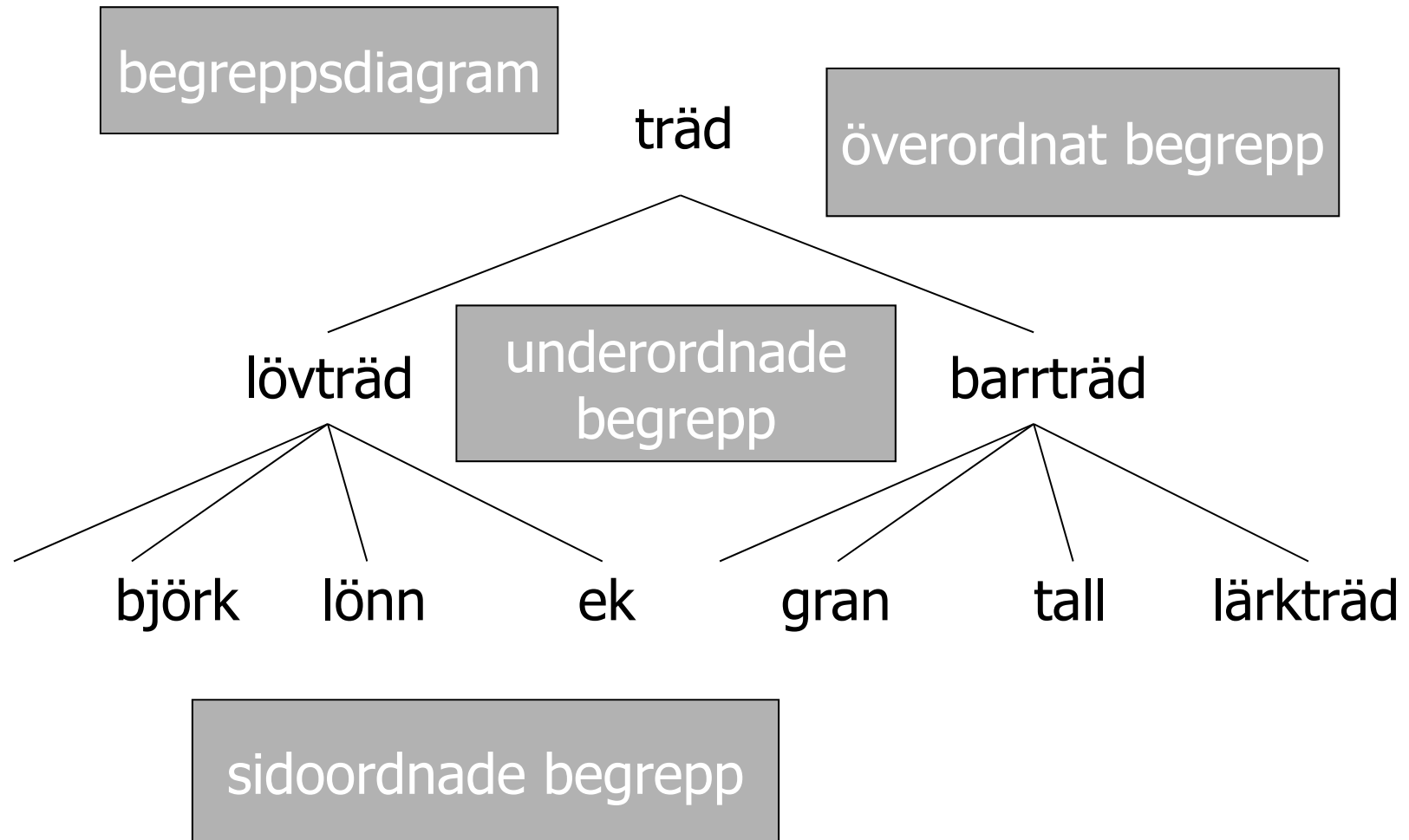
en informationsmängd?

**överordnat
begrepp**

Andra frågan: Hur skiljer sig ett
certifikat från andra
dokument/dataenheter/filer/
informationsmängder?

**särskiljande
kännetecken**

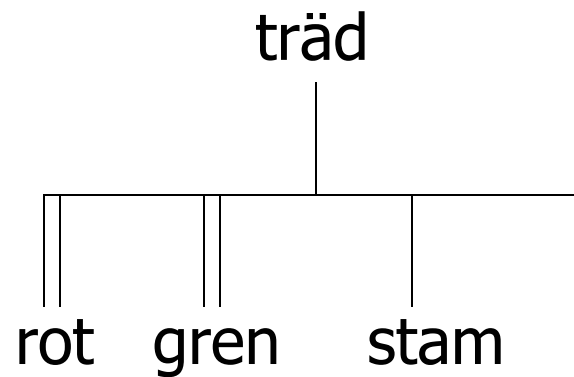
Generiskt begreppssystem – ”typ av”

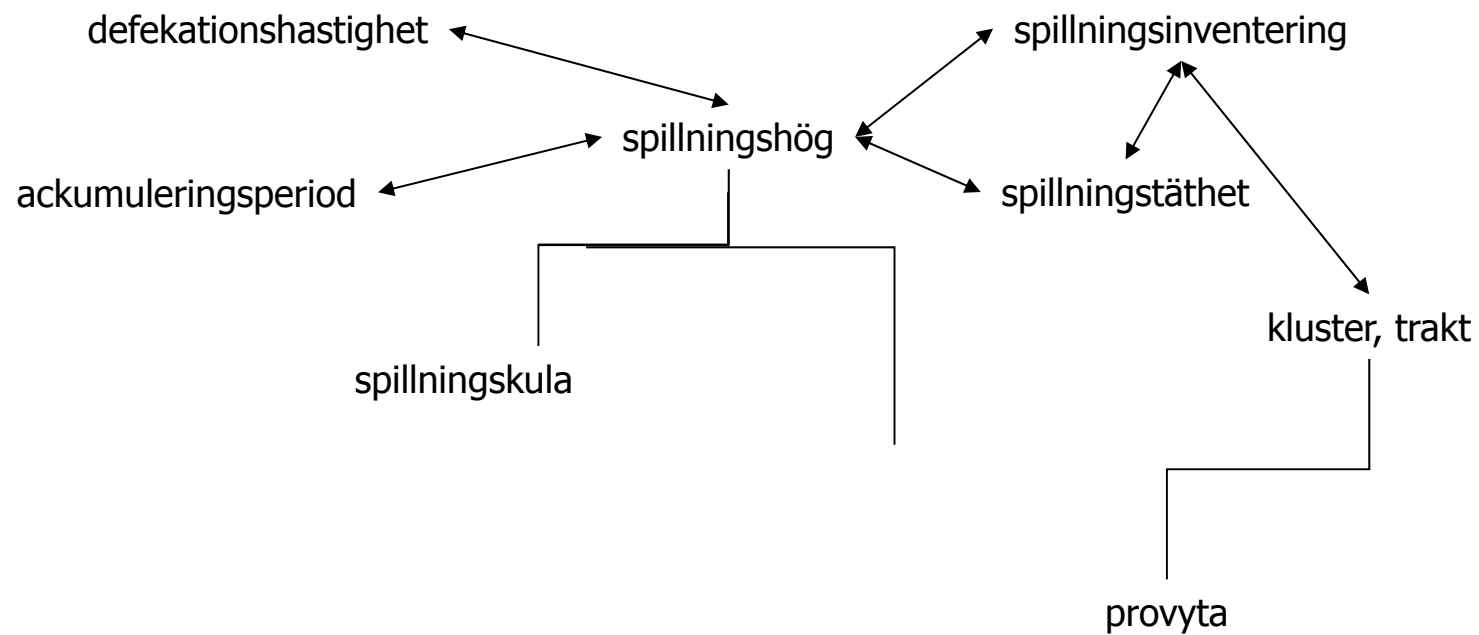
© Terminologikum TNC

Partitivt begreppssystem – ”del av”

helhets-
begrepp

delbegrepp

spillningshög

mer eller mindre väl samlad hög av spillningskulor från ett djur

För att räknas som en hög vid inventering ska högen innehålla minst 20 kulor.

spillningskula

den enskilda "pärlan" i en hög

Storleken på dessa kulor samt antalet i varje hög varierar beroende på djurart, kön, ålder och säsong. Det finns ett överlapp i kulornas storlek mellan tjur och ko och kalv och vuxen.

spillningsinventering

metod för att i första hand skatta tätheten av spillningshögar inom ett visst område för en viss period då spillningshögarna ackumulerats

spillningstäthet

det genomsnittliga antalet spillningshögar/per ytenhet

Ytenheten är oftast provytans storlek, t.ex.:

0,2 spillningshögar/provyta eller 0,2 högar/100 m².

Spillningstäthet är grundinformationen vid spillningsinventering.

Definition

term för överordnat begrepp

certificate

data unity signed electronically by a *trusted third party* or *certification authority* which confirms that the identifier used in an *electronic signature* belongs to a specific person or organization and is still valid

**särskiljande
kännetecken**

[TSK 29 Matkaviestinsanasto = Mobilordlista (2001)]

© Terminologikum TNC

Den klassiska definitionsmodellen

term (är)

överordnat begrepp **som** särskiljande kännetecken

öppenvårdsbesök (är)

term

vårdkontakt inom öppen vård som innebär personligt möte mellan patient och hälso- och sjukvårdspersonal

*överordnat
begrepp*

särskiljande kännetecken

Utbytesprincipen

rum

utrymme i byggnad avgränsat genom golv, väggar och tak

kök

rum avsett för matlagning och annat hushållsarbete

kök

utrymme i byggnad avgränsat genom golv, väggar och tak och avsett för matlagning och annat hushållsarbete

Definitionens språkliga form

- inga stora bokstäver, inga punkter, inga artiklar
- termen för begreppet upprepas inte
- inga inledningsfraser ("termen x betyder" osv.)
- definitionen skrivs (liksom termen) i singularis

Definitionsarbete – råd och tips

- Rusta dig med tålamod – definitionsarbete tar tid!
- Tänk på att definitionsarbete inte är något enmansjobb.
- Samla kännetecken.
- Gör små begreppssystem vid behov.
- Glöm inte bort målgruppen.
- Leta efter redan gjorda definitioner.
- Är aktuell term verkligen i bruk?
- Skilj på definition och förklaring.
- Definitioner inleds alltid med liten bokstav och avslutas utan punkt.
- Definiera inte allt: "blankettord" behöver inte definieras.

Termen

- bör vara **precis**
Ex.: *arbetslag* hellre än *lag*
- bör vara **entydig** inom varje ämnesområde
Ex.: *radar*
- bör vara **accepterad av fackmän**, ibland även internationellt
Ex.: *subsidiaritetsprincipen* hellre än *närhetsprincipen*
- bör **passa in i språkssystemet**, bl.a. i fråga om byggbarhet
Ex.: *gränssnitt* hellre än *interface*
- bör **inte** vara **missvisande**
Ex.: *arbetsskada* hellre än *yrkesskada*
- bör vara **språkekonomisk**
Ex.: *böjbar* hellre än *böjningsbar*
- bör vara **genomsynlig**.
Ex.: *höghusbrevbäring*, *dörr-till-dörr-service*

OBS! Ovanstående lista ska användas med sunt förnuft. Det är omöjligt att leva upp till allt!

© Terminologikum TNC

Termval: **cykelbox**

Ta din plats!

Cykelbox ger dig ökad säkerhet

Cykelbox innebär att du som cyklist nu har fått ett eget utrymme framför stopplinjen för motordrivna fordon. Boxarna finns i över 300 korsningar och fler är på väg.

För dig som cyklist innebär det ökad synlighet och ökad säkerhet. Korsningar har ju alltid varit extra besvärliga för cyklister, som lätt

hamnar utanför förarens synfält och riskerar att bli påkörda av bilar som svänger åt höger.

För bilförarna är den enda skillnaden att de stannar någon meter längre bak än tidigare.

Så nu har Stockholm, tack vare de nya cykelboxarna, blivit en säkrare stad att cykla i.

Varför behöver myndigheter terminologiarbete?

Man behöver ha en gemensam uppfattning om termernas betydelse

- för att kunna arbeta och samarbeta på ett effektivt och smidigt sätt
- för att stå på en stadig grund i beslutsfattandet
- för att kunna informera om myndigheten och dess tjänster på ett klart och entydigt sätt
- för att underlätta översättning av information om myndigheten till andra språk
- för att kunna förhålla sig till termer och definitioner i föreskrifter och lagar

Språklagen och terminologi

SFS 2009:600

12 § Myndigheter har ett särskilt ansvar för att svensk terminologi inom deras olika fackområden **finns tillgänglig, används** och **utvecklas**.

"SLU använder och utvecklar svensk terminologi inom sina fackområden. SLU bidrar till den svenska Risktermbanken."

[Språkpolicy för SLU, 2010]

© Terminologikum TNC

Checklista: terminologi

- **Skapa ordlistor** över de termer som används inom verksamheten. Detta arbete kan göras i samarbete med andra organ inom samma verksamhetsområde.
- **Bilda en termgrupp** på arbetsplatsen.
- **Utse en terminologiansvarig** på myndigheten. Terminologiarbetet bör inte vara ett avgränsat projekt utan en del av den löpande verksamheten.
- Undersök vilka termgrupper som redan finns inom området och etablera kontakt med dem.
- **Se till att information om det interna terminologiarbetet sprids till alla medarbetare och, i de fall det är befogat, även externt.**
- **Leverera** i möjligaste mån resultatet av terminologiarbetet **till Rikstermbanken** (www.rikstermbanken.se).
- Arbeta aktivt med att **hitta svenska motsvarigheter till utländska termer** och föreslå eventuellt nya om det saknas svenska termer för någon företeelse.
- Använd fackspråkliga hjälpmedel i terminologiarbetet (t.ex. termordlistor, termbanker).

[“Språklagen i praktiken”, 2011]

www.rikstermbanken.se

 RIKSTERMBANKEN
Alla termer på ett ställe

Om Rikstermbanken | Kontakt

Ingångssidan

Enkel sökning

Utökad sökning

Källor

Hjälp

Logga ut

Enkel sökning

Sök i Rikstermbanken

☒ enbart bland termer ☐ även i all annan text

Sök

 Terminologicentrum TNC förvaltar, utvecklar och underhåller Rikstermbanken.

Systemversion 0.93.1 © Terminologicentrum TNC

- **språkvård**
- **kommunikation**
- **kunskapshantering**

henrik.nilsson@tnc.se

tnc@tnc.se

08-446 66 10